

Särtryck 2009

Träsko Posten

Nyhetsblad för — Långasjö socken

Pris 20 kr

Tema:

Filminspelningen av

Utvandrarna

Inledning

Emigrationen och filminspelningen av Utvandrarerna var teman i Träskoposten under 2008, men vars utgåvor snabbt tog slut.

I slutet på tidningen finns det också en berättelse hämtad från Elvaposten.

För att bevara minnen och berättelser av dessa händelser ger Långasjö Sockens Hembygdsförening ut detta särtryck.

För 40 år sedan, när filmen spelades in, förändrades mycket i Långasjö och naturligtvis särskilt på Klasatorpet som skulle förvandlas till filmens Korpamoen. Om detta kan man läsa på de följande sidorna – sett ur olika perspektiv. Det var många i bygden som blev engagerade och några fick även filmroller eller medverkade som statister.

Lyckosamt i sammanhanget var att Långasjö Vandrarhem precis stod klart i de nyrenoverade kyrkstallarna och kunde ta emot flera av skådespelarna.

Plötsligt hamnade Långasjö i blickpunkten för medierna och det känns nu tillfredsställande att få återge något av detta i Långasjös egen tidning.

*Stig Hermansson
Långasjö Sockens Hembygdsförening*

Klasatorpet

Klasatorpet – filmens Korpamoen är öppet för besökare under sommarmånaderna.

Övrig tid efter överenskommelse.

Till försäljning:

Årskrönikor. Gård och By. En smålandssocken emigrerar.

Litteratur om och av Gertrud Lilja.

Böcker och reproduktioner av Elisabeth Bergstrand-Poulsen.

Hembygdsfilmer inspelade på DVD mm.

Förfrågningar: 0471-50 171 eller 0471-50 234

Bokning: 0471-50 310

e-post: info@langasjo-hembygdsforening.se

www.langasjo-hembygdsforening.se

Tack till Printfabriken i Karlskrona

som hjälper oss med tryckningen av Träskoposten

Emigrationen från Långasjö och återvändarna

Under åren 1846-1930 emigrerade nära 1,3 miljoner svenskar, var femte kom från Småland. Utvandringen gick i vågor, den första stora vågen var 1868-72, i samband med nödåren och den sista svältkatastrofen i svensk historia. Massemigrationen kulminerade under 1880-talet då nära 50 000 emigrerade varje år.

Från Långasjö Socken utvandrade under åren 1853-1948 ca 1400 personer till Amerika. De allra flesta bosatte sig i Minnesota och i British Colombia i Canada.

Den förste

Den förste att ge sig av från Långasjö, var Carl Abrahamsson, Östergård som 1853 sålde sin gård och tillsammans med hustrun Beata, sonen Johan August, endast 1 år gammal, och brodern Johan Peter Abrahamsson, utvandrade till Amerika. Ryktet om att det fanns god jord och bättre förutsättningar i det avlägsna Amerika, måste ha nått även Långasjö. Resan med segelbåten tog 16 veckor för familjen Abrahamsson, de stannade första året i La Salle, 12 mil sydöst om Chicago, sedan fortsatte de mot Stillwater och stannade sedan 8 km söder om Franconia, där familjen Abrahamsson bosatte sig och började odla marken. Efter några år blev Carl Abrahamsson medlem i den Svenska kyrkan i Center City och det tog inte lång tid innan han blev en känd person i Franconia med omnejd. Han amerikaniserade sitt namn till "Charles Abraham", men han kallades "Kalle i Långasjö". Hans, 300 tunnland stora, gård fick heta "Långasjö" och senare var han med om att starta en skola som också fick namnet "Långasjö Skola".

Vilka var de?

Här följer ett citat ur John Johanssons text Emigrationen från Långasjö: "Om alla de Långasjöbor, som sedan omkring 1850 emigrerat till Amerika, kunnat göra det på en gång och gjort det nu, så hade hela socknen lagts öde." ... "Alla åldrar är representerade i utflyttningsboken, från småbarn till åldringar men de flesta emigranterna var i tjugoårsåldern, kvinnorna något äldre än männen. De var i den åldern, då de måste skaffa sig sin utkomst utom hemmet, men också i en ålder, som inbjuder till äventyr. Pojkarna var i exercisåldern, och det var en anledning för många att resa till Amerika, där de skulle förskonas från soldatutbildning. (De som vistades där under första världskriget kom emellertid ur askan i elden, och många försökte komma hem igen.)

Till en början var det mest de egendomslösa och deras barn, som emigrerade: backstugusittare, torpare, dagsverkare, drängar och pigor. Men efterhand som det kom goda nyheter om hur dessa lyckats i det nya landet, sökte sig också hemmansägaresöner och -döttrar dit. Stundom reste även självägande bönder. I regel stannade då hustrun och barnen hemma och skötte gården. Mannen skickade hem pengar till att amortera lån och betala räntor med.

Under 1800-talet gick strömmen till Förenta Staterna, och de flesta emigranterna från Långasjö slog sig ner i Minnesota, men

Guldgrävarstugan

många bosatte sig på andra håll, och Långasjöättlingar torde finnas i nära nog varenda stat. Efter sekelskiftet blev Canada målet för huvudparten av emigranterna, i varje fall de manliga. Där fanns goda arbetsmöjligheter vid järnvägarna, som tidigare hade byggts av immigranter och nu skulle underhållas av deras efterföljare. Många avancerade till förmän, och de nya immigranterna fick ofta en f.d. sockenbo till bas. Det fanns gott om arbete i skogarna och vid sågverken.”

Återvändarna

Det var alltså väldigt många sockenbor som gav sig iväg för att söka sig en bättre framtid. För många var det mödosamt, det var inte lätt att komma till ett främmande land med främmande språk och inte alltid så lätt att överleva där som man hade trott, några kanske aldrig ens nådde det mytomspunna landet. Men för andra gick det bra, vi har många bevis på framgång. Det var nämligen **221 personer** som efter att ha vistats ett antal år (i genomsnitt 10,4 år) i Amerika sedan återvände igen till hemlandet. Av samtliga emigranter från socknen återvände ungefär var sjätte till Långasjö. De flesta var män. Många av kvinnorna hade gift sig och blivit amerikanska medborgare, de hade ingen anledning att återvända.

Återvändarna har påverkat Långasjö Sockens utveckling på ett positivt sätt. I medeltal hemförde återvändarna ca 10 000 kr var. Dessa sparmedel sändes ofta undan för undan över till Sverige och sattes in i sockensparbanken. Det beräknas att socknen på detta sätt tillfördes omkring 2 miljoner kr under åren 1890-1940. I huvudsak investerades pengarna i jordbruksfastigheter och de flesta kunde börja om som egna jordbrukare på skuldfri gård. Förutom dollar fick man också med sig en massa kunskaper och erfarenheter hem t ex nya odlingsmetoder och byggtekniker.

En utav alla återvändare var Carl Johan Svensson, Plaggebo. Han emigrerade som 20-åring, år 1909. Hans syster Amanda och flera släktingar hade tidigare emigrerat, så han hade ett bestämt mål att komma till i Montana. Carl arbetade med snickeri och flyttade runt en hel del, han snickrade mycket på stationshusen när järnvägarna byggdes. Under de sista åren i Amerika studerade han medicin. Men när kriget kom 1917 återvände Carl Johan Svensson hem, han var då rädd att hamna vid fronten, eftersom han även arbetade som frivillig järnvägspolis. Väl hemkommen övertog han föräldragården, gifte sig och bildade familj. Men släktingarna blev kvar och hans systerdotter Alice idag 97 år gammal, brevväxlar nu med

Carls sonson Torbjörn Svensson, Plaggebo.

Den mest kända av alla återvändare var förstås **Alfred Geijer** som var en riktig äventyrare och lycksökare, han förverkligade sin dröm och blev handelsman och företagare.

Guldgrävarstugan

Återvändarnas historia finns presenterad i en utställning i Guldgrävarstugan, vid Långasjö Vandrarhem. Här finns mycket material, sammanställt av Långasjö emigrantcirkel på 1960-talet, bl.a. foton och statistik.

I boken “En Smålandssocken emigrerar” finns personnotiser om socknens utvandrare - kanske kan du hitta uppgifter om din släkt här?

Guldgrävarstugan är utvändigt en kopia av den stuga som Alfred Geijer byggde 1897 i Klondyke, Bonanza Creek i Alaska.

Vill du titta in och fördjupa dig i Långasjö emigranthistoria är du välkommen att kontakta vandrarhemmet: 0471-503 10.

Källmaterial

En Smålandssocken emigrerar, 1967

Utställningen i Guldgrävarstugan

Eva Garami

Långasjö Vandrarhem STF

Unikt boende i kyrkstallar med naturskön miljö!

- Helårsöppet
 - Frukost under högsåsong
 - Emigrant museum
 - Hantverksbutik
 - Fiskekort
 - Cykeluthyrning
 - Bad och fiske 100 m
 - Klasatorpet 1,5 km
 - Utvandarleden runt hörnet
 - Golfbana 1 mil
 - Ligger i Glasriket, nära till bruken
- Vandrarhemmet har
14 rum med 2, 3, 4 och 5 bäddar.
Totalt 41 bäddar

Telefon: 0471-503 10, 070-364 44 82

E-post: sovaistall@50310.se

Hemsida: www.sovaistall.50310.se

Sammandrag ur boken Vilhelm Moberg, film och television av Bengt Forslund

Utvandrarromanerna - en film på väg.....

Att utvandrarromanerna en gång skulle bli film stod klart på ett mycket tidigt stadium. Första delen kom ut hösten 1949, och Sandrews var snabbt ute och fick ett muntligt löfte om filmrätten under ett år, dock utan att något hände.

Det var många tänkbara personer, först ut var Alf Sjöberg som regissör. Efter det kom Arne Mattsson. 1965 efterlyste Moberg manuskriptet av Mattsson, som upplyste att han hade aldrig sett, läst eller hört talas om det. Sedan danskan Astrid Henning-Jensen, men det föll inte så väl ut. Hans Abramson blev tillfrågad att skriva ett manus, men turerna runt filmen kunde ju ha skötts bättre. Vid den här tiden hade man glömt bort att förnya avtalet med Moberg.

1964 var både Sandrews och SF intresserade av att göra filmen. Men Moberg visste inte att de hade börjat samarbeta med varandra. Kenne Fant råkade säga lite för mycket till en journalist. Den 26/2 1965 står det i DN att SF ska spela in filmen med Max von Sydow och Bibbi Andersson. Då går Moberg i taket.

Nu hade Moberg planer på att lämna över till ett Amerikanskt bolag. Till f.d. barnskådespelaren och bilhandlaren Lennart Berns. Han hade skickat Moberg en check på 10 000 kr för rättigheterna, men Moberg var nog lite betänksam mot honom. I ett brev tillbaka skriver Moberg: Du har tydligen varit så länge i Amerika, att du lärt dig att göra affärer med amerikansk snabbhet. Själv hinner jag tyvärr inte med i den här farten, jag tänker för långsamt.

Max von Sydow och Vilhelm Moberg vid Hans besök på Råsunda-ateljéerna där det fanns en båtinteriör uppbyggd och överfarten till Amerika filmades
Foto Ove Alström

1966 hittar Moberg tillslut sin regissör och det blev Jan Troell.

Eddie Axberg var ett säkert kort från början som Robert. Och självklar som Karl-Oskar blev Max von Sydow. Men vem skulle spela Kristina? Det skulle vara en lämplig skådespelare som kunde småländska. Till slut blev det Liv Ullmann, med hennes norska brytning som liknade den småländska dialekten.

Nu var de tre huvudrollerna klara, och deras synopsis var godkänt. Den 29/3 1968 kunde Kenne Fant och Moberg hålla presskonferens.

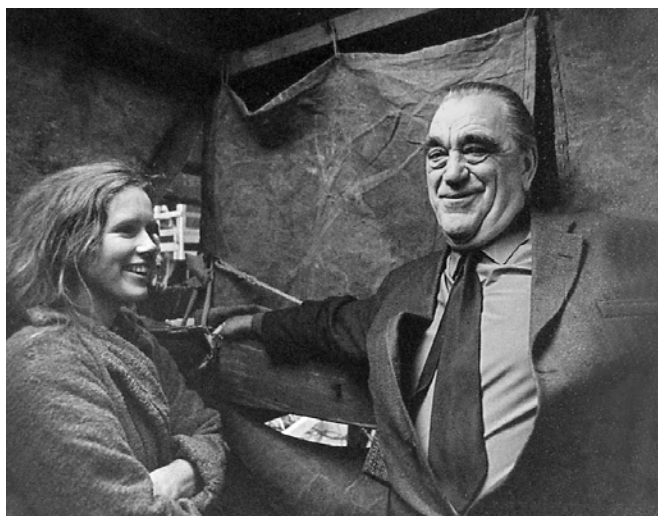
Det var en lång väg fram till att de kunde börja spela in filmen, men Vilhelm Moberg var nöjd och det var huvudsaken.

Ethel Svensson

Vilhelm Moberg och produktionsass. Suzanne Dansereau i gryningen den 18 April 1969, just som man ska filma den kanske viktigaste scenen, emigranternas avfärd från Korpamoen. Det var Vilhelms första och enda besök under filminspelningarna i Långasjö

Foto Ove Alström

Liv Ullman och Vilhelm Moberg vid Hans besök på Råsunda-ateljéerna där det fanns en båtinteriör uppbyggd och överfarten till Amerika filmades

Foto Ove Alström

Så minns vi inspelningen!

Ja, det var en stor händelse här i trakten när filmen spelades in. Det var många Långasjöbor som blev involverade på ett eller annat sätt. Många var med som statister och många har minnen från inspelningen. Här nedan följer några av alla dessa upplevelser.

Signe Johansson minns

Minnet av inspelningen finns ännu kvar hos mig, trots att det är ca 40 år sedan. Jag kan ännu skratta åt alla tokigheter som vi fick vara med om den dagen. Jag och min dotter Anneli skulle vara statister i Utvandra filmen som hölls på att spelas in i Långasjö med omnejd. Det var scenen i kyrkan.

Vi åkte tidigt på morgonen med buss till Nöttja kyrka, som ligger utanför Ljungby. Den fina stämningen började redan på bussen. Vi skrattade och hade roligt.

Väl framme skulle vi bli i ordning gjorda med gamla kläder och vatten kammat hår. Karlarna skulle bli skäggiga och sömniga gamla gubbar, fast de var i sina bästa år. Särskilt minns jag Börje Karlsson i Sibbahult och Karl-Erik Elofsson. Som de såg ut. Det blev mycket fniss och skratt. Mitt hår ville inte ligga som det ville, det vattenkammades hela tiden. Det var onödigt tyckte Arnold i Lida, för du kommer ändå inte med i filmen. Men tji fick han. Jag kom med hela 3-4 sekunder i alla fall.

Det blev min stora roll i den filmen. Den utflykten var nog den bästa i mitt liv. Den glöms aldrig bort

Signe Johansson/gm Ethel Svensson

Lena Fransson berättar

Filmteamet sökte unga flickor med långt hår och någon tipsade om mig och min kompis Ann-Britt. Vi ville gärna vara med och jag fick ledigt 2 dagar från Katedralskolan i Växjö.

Vi skulle komma till vandrarhemmet en morgon i maj, osminkade och utan smycken. Där fick vi klä om till gammaldags kläder, håret i flätor och lite fett skulle det se ut. Händerna skulle se lite nariga ut. När alla var klara som skulle vara med den dagen, åkte vi till Korro för att spela in en middagsscen. Det var hos bonden som Karl-Oskars bror Robert var dräng.

Middagsscen i Korro

Foto Ove Alström

Robert på vedbacken med pigorna

Foto Ove Alström

Vi skulle sitta vid bordet och äta salt sill, potatis med skalen på och någon sorts gröt på trätallrikar med träsked, det skulle se ut som om det smakade bra.

Inte precis vad man var van att äta. Jag fick sitta bredvid Robert som spelades av Eddie Axberg.

Tänk en riktig skådespelare. Pierre Lindstedt var också med. Han spelade Arvid var också dräng på gården och de var kompisar.

Dom var trevliga och roliga båda två. Vi spelade kort mellan tagningarna. Det blev flera omtagningar och mycket väntan.

Andra dagen vi skulle vara med, var i en lagårdsscen i Trol-lamåla. Där skulle vi vara lite elaka mot Arvid, reta honom om kvigan, tissla och tassla bakom ryggen när han och Robert jobbade på vedbacken. Det kändes lite pinsamt att vara elak kameran gick. Även här blev det omtagningar och väntan.

Tredje tillfället var en lördag när många statister skulle var med och spela in en kyrksöndag i Nöttja kyrka.

Det var en stor grej att vara med i filmen, få se hur mycket arbete som ligger bakom varje scen. Till på köpet fick vi betalt för två dagar. Det var kul att försöka se en skymt av sig själv i den stora filmen på premiären i Emmaboda.

Lena Fransson

Gert Karlsson var åskådare

Ett annorlunda minne från filminspelningen har Gert Karlsson i Lida. Han var inte med i filmen, men var åskådare.

När han och en kompis körde genom Långasjö hade brand-larmet gått och brandbilen var på väg ut. De hängde på och färden slutade mellan Allgunås och Enkoneryd vid ängsladan som fanns där och som skulle brinna upp efter ett åsknedslag i filmen.

Men när det brann i ladan så flög det ett flygplan över och slog larm om en brand, larmet gick till Älmeboda brandkår och dom ryckte ut med dunder och brak med sina två bilar, men den ena bilen kom bara till korsningen i Rävemåla där gick bakaxeln av, då gick larmet till Långasjö brandkår samt en brandkår till.

Gert Karlsson, Lida

När Aina kom in vid filmen

En gråkall dag med duggregn någon av de sista dagarna i oktober 1968 kör jag gödsel på Storåkern. Sedan månader hade jag sagt till lantmannaföreningens föreståndare i Rävemåla, Martin Karlsson, att jag ville ha min mjölkmaskin servad i god tid innan höst och vinter. Men inget hände. När jag nu kom från åkern med häst och dyngsäter - allt blött och jag med av regnet, då stod där äntligen en liten bil (en rysk tror jag) på ladugårdsbacken och en stor gubbe i en yvig ytterjacka glodde och väntade på mig. Min första och enda tanke var, att äntligen hade servicemannen kommit.

Därför ropade jag:

– Välkommen. Där har du mjölkkrummet. – börja du, ja ska bara le in hästen å sela au.

Vilket jag gjorde, alltmedan främlingen följde mig som en hund. När vi gick förbi mjölkkrummet, uppmärksammade jag honom än en gång på det, utan att han reagerade. Jag undrade för mig själv - kan verkligen den där göra nån nytta här.

När jag selat av kom han emot mig och presenterade sig:

– Jag är Jan Troell. Det är jag som ska göra filmen om utvandrarna och jag har blivit hänvisad till en Arnold Lida för några frågor.

Nog måste jag erkänna, att jag blivit snopen många gånger, men detta tog nog priset. Ytligt hade jag hört talas om honom och den planerade filmningen, men inte fäst mig så noga vid det. Visst medgav jag, att jag var Arnold i Lida, men att jag sedan länge hade väntat på en, som skulle serva mjölkmaskinen, varför jag tog för givet, att han var den, som skulle komma.

– Sânt begriper inte jag, erkände han omgående.

Sen grunnade jag både hit och dit och kliade mig både här och där, men inget hjälpte. Själv tyckte han nog, att jag var en lustig profil. Till slut sa jag:

– Här kan vi inte stau, för ja ä vauta och behöva byta och tvätta au ma skiten. Vi gaua in te Moa (Mor), sau kanske hong kan hjälpa te.

Vilket vi gjorde omgående. Till Mor sa jag:

– Här ä en gobbe som heta Jan Troell. Dä ä han, som ska göra utvandrarfilmerna, di pratar om i TV och tidningarna. Nu ska han ha tag i ett fruntimmer, som ska va Kal-Oskas moa i filmen. Han onra, om vi kan hjälpa an mä å komma pau nån, som kan passa?

– Jestanes, ja trodde dä va en skogsgobbe, som kom. Ja - kom ing å sitt ve kökaboat. Ja haa nyss satt pau kaffet å skoll ha maj en kopp i roskväat. Du ä väl genomvauta, Faä (Far)? Dä ä in't vetit å gau ute sau länge i detta duskväa. Sitt fram lite mä'n Arnold tvätta au saj och byta lite.

Både Jan och jag lydde, vilket var bäst för husfridens skull. Efter en stund vid köksbordet utan större framgång i sökan-det sa jag:

– Sätt fram en kopp te oss mä å ge oss en smöagaus, dä tro ja,

han mä vill ha. Sen gaua dä kanske bätta å gränna.

Jan ursäktade sig naturligtvis i vanlig ordning, men skåning som han var, så sa han inte ifrån så där bestämt. Det syntes på honom, att han var van vid mat. Aina tog fram kanske sill, ost och fläsk till sitt goda hembakade stenugnsbröd. Jan visade sig icke vara någon kostföraktare.

Så satt vi där och åt och drack och grunnade och diskuterade främmande fruntimmer. Jag minns inte alla vi satte upp på listan. Men jag kommer ihåg, att Daisy i Gummekulla var den mest lämpliga till fasonen beträffande längd och skranglighet, tyckte vi. Hon var bonnadäka från grannbyn Skurebo och som gift bondmora i Ljuder.

Vilket jag begrep vid närmare påseende, för han liknade mest en skollärare, vilket han också var, men det visste jag inte då.

Jan Troell förklarade sitt ärende. Han hade blivit rekommenderad av någon, troligen skolläraren John Johansson, att vända sig till mig med sitt bekymmer. Filmrollen, som Karl-Oskars mor Märta på Korpamoen, skulle göras helst av någon lämplig ortskvinna och inte av en riktig skådespelerska. Kände jag kanske någon?

– Hur ska hon se ut, undrade jag?

– Hon ska vara lång, senig och magerlagd och helst stark.

– Tocka fruntimmer har vi inte i Långasjö. Vi forar vaura bra, så di blir starka och doktia å kan hjälpa te, när dä behövs.

Vi gissade på många andra också, men Daisy var nog det bästa tipset hittills. Tiden gick, men inte Jan, ingenting hände och det började skumna till så Aina sa:

– Nu måste du ge dej iväg Jan, om du ska hinna te Daisy innan dä blia redit skomt.

Jan hade hela tiden visat upp en lustig frånvarande attityd med inåtvänd blick, liksom att han för sitt inre ville frammana bilden, av den han sökte. Sakta gick han mot kvistadörren och öppnade den tveksamt, ity och emedan, han hade ju blivit halvt utmotad.

Men nu förvandlades han och sa tvärsäkert till Aina:

– Jag stannar här - du far försöka.

Nu blev både Aina och jag förbluffade. Hon var sannerligen inte mager, men väl lång och stark, vilket vi inte förnekade.

– Vi får ändra lite på det i manuset. Du kan så mycket annat, som ska förekomma på en gård i filmen. Det är lika viktigt. Och du ser ut att vara stark. Det blir provfilmning i nästa vecka.

– Ja, ja ä inte rädda för å ställa opp, om du tror, att ja passar. Hur dä gick te förr i tien, dä kan ja och oka ett par koå mä, om dä krävs, för få körde mä koå i min ungdom. Å ja körde vandrigen, när di tröskade, nää ja gick i skolan.

Så gick det till, när Aina kom in vid filmen, innan det blev skomt i slutet av oktober 1968.

Utdrag ur Arnold Alfredssons bok "Sällsamma minnen och möten" skriven 2001, där han berättar om filminspelningen.

Tack till Arnold i Lida som har bidragit med sina berättelser.

Skådespelerskan från Långasjö

Vi har en Långasjöbo som hade en större roll i filmen och det är Aina Alfredsson. Hon spelade nämligen Karl-Oskars mor Märta i filmen.

Jag har träffat Aina och bett henne berätta hur det var att vara med i filmen.

– Det var inte nåt märkvärdigt, säger Aina. Det var lättamt, alla var trevliga.

– Var det svårt att bli skådespelerska? Frågar jag

– Nä, det var inget, jag behövde inte följa något skrivet manus, jag skulle bara säga som det föll sig. Det var inte så mycket repliker. Jag visste hur allt gick till på landet i småland, så jag fick visa de andra. Och småländska kunde jag ju naturligt.

Aina berättar att hon fick lära storstadsborna ett och annat om bondelivet.

– Jag visste ju vad allt hette, hur man gjorde och vad det skulle va` till.

– Liv Ullman Kunde ju inte spinna, karda och väva, hon var inte praktisk hon inte, så det var svårt för henne, jag fick visa hur man gjorde. När Kristina (Liv Ullman) mjölkade kon, fick de filma ljudet från min spann istället, då lät det ju rätt.

Liv Ullman och Aina Alfredsson

Foto Ove Alström

– Hurdana var de då, skådespelarna?

– De var som vanligt folk, hyggliga, rediga och snälla. Max von Sydow var en stötspelare, väldigt trevlig.

Det var Sven-Olof Bern som spelade Karl-Oskars far Nils.

– Det var inte lätt för honom att köra korna, det blev mest på låtsas, Säger Aina.

I början av filmen skulle Märta bära in Nils efter att han skadat benet.

– Hur gick det till? Frågar jag, var han inte tung?

– Nä, jag var stark då och han var inte så stor, det gick bra. Men det var lite omständigt hur vi skulle få upp han på ryggen, vi blev så fulla i skratt, den gången, minns Aina.

Robert, som är Karl-Oskars yngre bror läste mycket och här berättar han om det märkvärdiga Amerikat för familjen. Foto Ove Alström

P-A Lundgren, var här flera gånger hos oss och hämtade saker till rekvisita i filmen.

– Han plockade till sig saker och sa det kan vi behöva, säger Aina, han gick till och med, med mej upp på vinden en gång och hittade saker där också, skåtteträet har vi fortfarande kvar. Det står ”Till Kristina från Karl-Oskar” på det, det syns i filmen också det skulle föreställa brudgåvan.

– Jan Troell var inte så pratglad men han var så snälle, han var så glad i mitt hembakta bröd. En gång hade han med sig egna smörgåsar, men de slängde han till fåglarna och åt av mitt bröd i stället. Berättar Aina.

Aina var med mycket vid inspelningarna. När det var färdigspelat på Klasatorpet, fick de följa med ner till Skåne, där amerikascenerna spelades in. Döttrarna var med i de avsnitten, de spelade Lill-Märta. Först spelade Anna-Carin henne när hon var liten och sen var det Zarah-Lena som spelade henne när hon hade blivit större i filmen.

Aina är 85 år idag, men hon kommer fortfarande ihåg mycket från filminspelningen och har sparat foton och allt som skrevs i tidningarna. Aina påpekar

– Det var inget märkvärdigt, det var som ett annat arbete, vilket som helst. Men det var lättamt.

Eva Garami

Aina Alfredsson och Sven-Olof Bern

Foto Ove Alström

”Det är mest positiva och varma minnen”

Jan Troell berättar om inspelningen

Visst minns jag, säger Jan Troell!

Man kunde annars ha tänkt sig att ett fortsatt innehållsrikt regissörsliv med filminspelningar på rad med nya inspelningsplatser, nya projekt, nya människor vimlande omkring skulle ha gjort det svårare att skilja ur och att upplevelsen från inspelningen i Långasjö hamnade nånstans... väldigt suddigt i minnet. Men undertecknads farhågor fick stå för henne själv och per telefon från sitt hem i Skåne berättar han hur det var och hur det kom sig.

Att Jan Troell över huvud taget fick chansen att filma Mobergs berömda böcker var en slump. Det hade funnits många intresserade, men Moberg med humöret hade sagt nej ett antal gånger.

Den unga och lovande regissören Jan Troell hade långfilmsdebuterat 1966 med ”Här har du ditt liv” efter romanerna om Olof av Eyvind Johnson. Denna film hade Moberg sett och uttalade sig i en tidning om att det var en av de bästa svenska filmer han sett. Var det någon som skulle ta sig an filmatiseringen av Utvandrarna så var det Troell.

Troell tveksam, men ändrar sig

Troell själv hade väl inte detta jobb högst på sin önskelista, han hade inte ens läst böckerna.

Därför började han med att läsa böckerna, vilka han tyckte var fantastiska, men var ändå tveksam till en filminspelning. Böckerna var så kompletta, så färdiga, det fanns liksom inget att tillägga som regissör.

Dessutom hade väl alla i hela Sverige utom jag läst böckerna och hade sin bild av utvandrarna så det kändes inte som en lätt uppgift att komma med sin egen tolkning, minns Troell. Men så var det något som fick han att ändra sig. I Nybyggarna finns det en beskrivning av när Kristina i Amerika tänker tillbaka på sin barndom och minns en blå docka som var hennes och hur hon tappade denna älskade leksak i brunnen. Dockan hamnade på botten och hon kunde se den genom vattnet,

Liv Ullman drömmer vid vitsippeskålen

Foto Ove Alström

men aldrig nå den. Denna symboliska beskrivning av Kristinas hemlängtan till Sverige var den infallsvinkel Troell kunde se som sin egen. En blå docka skymtande djupt nere under det blänkande vattnet. Som lyriker kunde han ta den bilden till sitt hjärta och få en beröringspunkt med Mobergs berättande som annars var väldigt episkt.

Lusten att filma Utvandrarna var väckt!

På jakt efter Korpamoen

Jan Troell och Bengt Forslund reste runt i utvandrarsöknarna och letade efter inspelningsplatser. Han minns särskilt John Johansson, Folkskolläraren, som visade dem det rätta torpet. När inspelningsplatsen var bestämd tog han dit filmarkitekt P A Lundgren som genast skissade upp på papper hur miljön på torpet skulle se ut för att få den rätta 1800-tals-känslan. Det kändes aldrig betungande att få torp och omgivning i ordning, Troell var inte så inblandad i det utan den fantastiske P A Lundgren hade hans fulla förtroende!

Inspelning på vedbacken

Foto Ove Alström

Filmen spelas in

Troell bestämde från början att alla scener från Korpamoen skulle filmas på plats. Det är många fördelar med det, till exempel att man kan filma ut genom ett fönster och se verkligheten utanför och inte en kuliss. Det ger en hel del inspiration åt bilderna. Men visst var det obekvämt och trångt, tyckte Troell som själv filmar sina filmer.

Slutresultatet skulle ju bli två filmer, Utvandrarna och Nybyggarna, och båda filmerna spelades in parallellt. Detta för att kunna skildra de olika årstiderna i båda filmerna. På förmiddagen kunde man spela in en scen från Korpamoen och på eftermiddagen en scen som skulle föreställa Amerika några år senare.

Det här med att inte ha alla roller besatta innan filminspelningen startar kanske inte är det idealiska. Så var fallet med denna inspelning där man blandade friskt med amatörer, men får de bara spela sig själva så brukar det gå bra, konstaterar Troell. Med Aina, som spelade Karl-Oskars mor, gick det jättebra. Hon kunde alla de där sysslorna hon skulle utföra i filmen och hon var bra på att säga sina repliker.

Scener vi minns

Jag berättar att scenen där Karl-Oskar med son försöker ta sig till kvarnen i Amerika i snöstorm har etsat sig fast hos många Långasjöbor. Inspelningsplatsen var bakom banken i

Långasjö och många härifrån hjälpte till på olika sätt. Ja, det var en känslig scen, det var mycket som skulle stämma, men han betyder att mycket "filmfusk" gjorde det till en trovärdig scen även om inga djur plågades.

Även scenen inifrån torpet där en nyinflyttad ung Kristina halvliggert över en utdragssoffa och låter fingret följa vitsipporna som seglar i en slipad vattenfylld glasskål är mycket vacker och dröjer sig kvar i minnet. Hur kom han på den, eller fanns det beskrivet i boken? Nej, det var ett eget påhitt och han vill minnas att det var Aina som föreslog att man kunde lägga vitsipporna i skålen.

Uppståndelsen var stor

Efter att ha läst och förundrats över den massiva mediala bevakningen av inspelningen och den allmänna uppståndelsen undrar jag om det är så idag också när han spelar in en film. Nej, detta var något alldeles speciellt, idag blir det aldrig en sådan uppståndelse som det var då.

Kost och logi

Under inspelningarna inkvarterade sig Troell på vandrarhemmet tillsammans med övriga i filmteamet. Det var ett mycket fint och alldeles nytt vandrarhem, drar han sig till minnes. Man åt även på vandrarhemmet, han tror det var en dam från Långasjö som stod för matlagningen. Denna dam lagade fantastiskt god mat och var även med under inspelningstiden i Skåne och serverade mat där med.

Kilometervis med film går åt

Det filmades väldigt mycket, Troell berättar att han filmar ca 20 gånger mer än vad han sedan använder. Det var naturligtvis en besvikelse hos lokala statister som kanske filmade en hel dag och sedan syntes de 1 sekund i filmen eller inte alls. Men så är det alltid, det var inget unikt för inspelningen av Utvandrarerna. Tyvärr finns det bortklippta materialet inte kvar idag, det är inte sparad, så den förhoppning som fanns att man kanske kunde anordna en filmvisning i Långasjö där vi fick se de bortklippta scenerna, ja av den blev det inget kvar!

Troell var och besökte Klasatorpet för sådär 5 år sedan och det var inte svårt att känna igen sig, tyckte han. Viss kontakt har han haft med några Långasjöbor efter filminspelningen, bl a John Johansson och Arnold Alfredsson.

Troell har de mest positiva och varma minnen från inspelningen. Han har även bara goda minnen av folket i Långasjö som alltid ställde upp. Det var en väldigt bra inspelning, sammanfattar han, även om det fanns en oro att allt inte skulle gå som jag tänkte mig. Men så är det ju alltid. Vi var ett stort gäng som filmade länge tillsammans och vi blev som en enda stor familj. Så var det.

Stort tack till Jan Troell som ställde upp och delgav oss i Långasjö sina minnen från inspelningen!

Tack Jan

Katarina Jonasson

Bilden med Aina och Sven-Olof Bern (KarlOskars mor och far) tittande efter Amerikaskjutsen från gårdsplanen blev så bra, att den kom på frimärke

Foto och signatur Ove Alström

Media i utvandrabygd

Inspelningarna av *Utvandrarna* var en stor händelse och väckte en enorm uppmärksamhet! Vilhelm Mobergs böcker var lästa och älskade av "alla" och det faktum att så stora skådespelare som Max von Sydow och Liv Ullman skulle medverka i filmen gjorde inte hysterin mindre.

Korpamoen funnen

Sedan det blev känt att filmen om *Utvandrarna* skulle spelas in var tidningsskriverierna i full gång.

"Det är inte lätt att hitta Korpamoen sa Troell" och när de hittat sitt Korpamoen och det kom ut att filminspelningen skulle äga rum på Klasatorpet i Långasjö kom det nästan floder med artiklar med rubriker som: "Utvandrarfilmens RÄTTA MILJÖ fanns i Långasjö", "Karl-Oskar till Emmaboda, Mobergsk emigrantfilm spelas in i Långasjötorp", "Karl-Oskars och Kristinas Korpamoen finns i Långasjö", "Filmtruppens val klart – utvandrарhemmet ligger i Långasjö". Även arbetet med att förvandla Klasatorpet till filmens Korpamoen bevakades av pressen: "Korpamoen tar form, nu skall höstrågen sås" och "Klasatorpet i Långasjö har nu blivit Korpamoen. Allt är nu klart".

Filmstjärnorna kommer, nya skådespelare avslöjas

När 1968 vandrade över till 1969 började även filmfolket och skådespelarna komma för att bekanta sig med inspelningsplatsen. Naturligtvis fick de göra det i sällskap med journalister "Karl-Oskar och Kristina tittade på sitt Korpamoen", "Skådespelarna i Korpamoen", "Världsstjärnor i småländska tassemarker". Denna artikel var införd i Hänt i veckan, rikt illustrerad med stora bilder på bl a Max von Sydow och Liv Ullman.

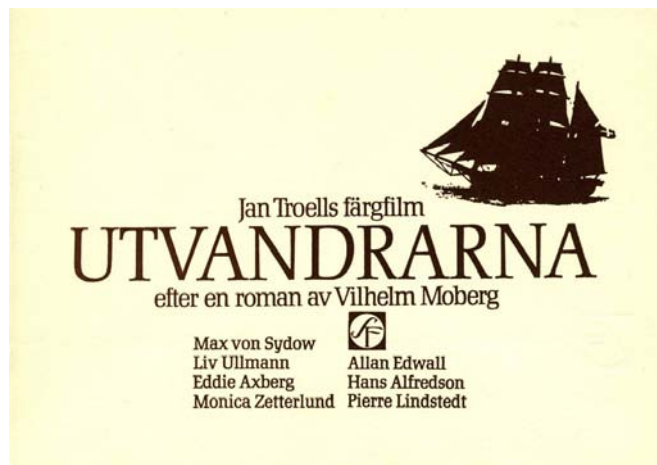
Eftersom rollbesättningen inte var helt spikad innan inspelningsstarten släpptes det information om nya skådespelare hela tiden och tidningarna passade på att skapa rubriker om detta:

"Växjöbo länsman i Mobergfilm", "Bondhustru i Långasjö spelar Karl-Oskars mor", "Utvandrarchefen på plats. Alfredsson får roll i filmen"

Filminspelningen startar

Så drog då denna redan så omskrivna filminspelning igång och en presskonferens hölls den 24/2 -69 i Emmaboda kommunalfullmäktiges sessionssal.

Där försökte regissör Jan Troell och Bengt Forslund dementera att inspelningen var hemligstämplad och då kom det artiklar med rubriker som: "Hysch-hysch? Inte på Korpamoen! Inspegningsstart idag", "Start för *Utvandrarna* i Långasjö". Under hela inspelningen skrevs det artiklar: "Nöttja kyrka blev inspelningsplats för utvandrarnas straffpredikan", "Långasjöbor till Nöttjaspel, åt glass i 1800-talsdräkter", "Blada och Rosalinda spelar med von Sydow", "Karl-Oskar tjoar bakom filmplogen", "Utvandrarna på väg" (Karlshamn), "Karl-Oskar och Kristina utvandrar".

Inbjudan till premiären

Skildringar av bygden

Det var inte bara våra småländska lokaltidningar som skickade journalister till Långasjö, utan även rikstidningar, kvällstidningar och veckotidningar slog upp stora reportage. Några försökte skildra livet och uppståndelsen i bygden: "Det handlar om Långasjö. Utvandrарby med kändisar och en jätteglad konditor", "Långasjö lockar turisterna med djurpark och Korpamoen", "Verklig Karl-Oskar har en gång utvandrat från filmens Korpamoen i Långasjö" och "Långasjö frestar turisterna – med gorån och stallvila".

Filmbarnen

Att det medverkade tre syskon från Linnefors i Vissefjärda kan inte ha undgått någon när man ser vilken uppsjö av artiklar det skrevs om Pelle, Lasse och Ditte Martinsson! "Barn i Emmaboda med filmsällskap till Amerika i år", "Birgitta 13, Lasse 10 och Pelle 4 reser till Amerika", "Yngsta Utvandrarna. Syskonen Martinsson ska filma och plugga", "Pelle 4, utvandrar med syskonen. – Jag tycker bäst om allahopa!", "Charmtrollet Pelle hemma igen", "Linneforsbarnen hemma efter filmningen i Amerika", "Pelle fick inte se sig själv på film" osv. osv.

Premiär för filmen

Premiärartiklar, foton på kändisar och recensioner fyllde tidningarna. "Jan Troell vill inte vara med på *Utvandrarnas* premiärkväll", "Utvandrarpremiär utan kändisar?, Jan Troell har redan sett filmen och Aina har en kviga som kalvar"

När Nybyggarna hade premiär stod det: "Storregissör Jan Troell kom till Växjöpremiär" och på bilden i reportaget ser man Troell i livligt samspråk med Aina Alfredsson.

Även efter filminspelningen fortsatte tidningarna att rikta sitt intresse mot Långasjö och inte minst Arnold och Aina Alfredssons visningar av Klasatorpet för turister.

Detta var en kortfattad sammanfattning av artiklarna, det skulle ta allt för stor plats att skriva om alla för det verkar finnas hur många som helst bevarade i flitiga personers klippböcker!

Katarina Jonasson

Tack till Elin Fransson, Pelle Martinsson, Erna Johansson och Hembygdsföreningens arkiv för lån av klippböcker och tidningsklipp!

Barnskådespelare berättar

Rosmari Andersson

Rosmari medverkade som ett utav tiggarbarnen i en scen som utspelar sig vid Klasatorpet. Scenen är att Kristina och svärmor ser genom fönstret i köket hur tiggarbarnen kommer utanför och letar efter matrester i snön.

Hur kom det sig att Rosmari, som då var nio år, fick vara med i filmen? Hon berättar att filmfolket kom till Långasjö skola och besökte klasserna där de valde ut barn som de frågade om de ville vara med. Att just hon blev utvald tror hon beror på att hon var smal och hade långt hår. När det var dags för inspelning blev de klädda i trasiga kläder, sminkade och håret kletades in med någon gegga. De såg riktigt eländiga ut!

Inspelningen varade i flera dagar och de tog om samma saker hela tiden. Hon minns en scen när de skulle sitta inne i stugan och äta grillade äpplen vid spisen, men det kom inte med i filmen.

Som tack för insatsen fick Rosmari tre ovikta tiar och hon var så stolt! Hela familjen var bjuden på premiären i Emmaboda och det var skrämmande att se sig själv på vita duken. – Gissa om jag skämdes! berättar hon.

Tiggarbarnen

Foto Ove Alström

Magnus Johansson

Även Magnus var med som ett utav tiggarbarnen. Han var med sina 11 år äldst av dem. Han kommer också ihåg hur de kom till skolan och han tror han fick vara med för att han såg så spinkig och eländig ut.

När inspelningen skulle äga rum, var det vinter, snö och kallt, men de fick ledigt från skolan och det var det bästa. Magnus fick peruk och svärtades ned. De skulle gå från utedasset upp mot torpstugan och filmteamet hade slängt ut geléhallen i snön som de skulle gå och plocka upp så att det skulle se ut som om de letade matrester. När de kommer närmre stugan kommer Kristina ut och frågar vad de ska ha fiskbenen till som Magnus håller i händerna. Då levererar Magnus tiggarbarnens enda replik på äkta smäländska: "De ska mor ha å koka soppa på"

Magnus var med sin familj på premiären och det var en häftig känsla att se sig själv på film och när filmen så småningom

fick premiär i USA kändes det ännu häftigare!

Han minns även hur klass 5 och 6 på Långasjö skola hjälpte till att skyffla snö in i jättefläkten när kvarnfärden med oxen spelades in bakom banken. Och sedan hände det ibland att skådespelarna, som bodde på vandrарhemmet bredvid skolan, kom till barnen på rasterna och spelade fotboll. Det är inte alla som har lirat fotboll med Eddie Axberg och Allan Edwall!

På väg till Amerika": Linn Ullman, Liv Ullman, Max von Sydow och Pelle Martinsson på Briggen Charlotta. Båtscenerna spelades in utanför Landsort
Foto Ove Alström

Pelle Martinsson

Som ett utav Karl-Oskars och Kristinas barn fick Pelle vara med på inspelningarna under ett års tid både vid Klasatorpet, Karlshamn, Skåne och i USA. Han var knappt fyra år när både han och hans två äldre syskon blev uttagna till filminspelningen. Det var hans mamma som hade skrivit brev till filmteamet och skickat med foton på de långhåriga barnen. De fick komma och provfilma och testades noga så att de inte var kinkiga och besvärliga. Så blev Pelle Karl-Oskars och Kristinas äldste son Johan. Pelles äldre bror Lasse och storasyster Ditte fick spela Danjels barn.

Pelle var som sagt var inte gammal när filmerna spelades in, men han har genom hela livet blivit påmind om det så det har inte gått att glömma.

Ett minne är från när de skulle spela in scenen när åskan slår ner i ängsladan. Då skulle barnen ligga i sängen och vara rädda, men de bara fnittrade och flamsade! Han minns att filmföräldrarna var jättesnälla och tog väl hand om sina "barn". En gång när Karl-Oskar skulle gå och ploga med oxarna skulle Johan gå efter i fåran med de väldigt obekväma träskorna. Det gillade han inte, men då stannade K-O och lyfte upp han på axlarna istället.

Pelle och hans syskon fick jättestor uppmärksamhet i media och var i tidningen var och varannan dag.

På hösten 1969 åkte hela filmteamet till USA. När de filmade scenerna på hjulångaren som utvandrarna åkte på gjorde Pelle bort sig. Det var svårt att skilja på verklighet och filminspelning ibland! I alla fall så lekte Pelle och Linn Ullman, som spelade K-O och Kristinas dotter Märta, på båten när de hör hur de ropar och skriker efter Märta. Då ryckte Pelle in och ropade med klar stämma: "Men hon är ju här!" Bryt, skriker Troell, då visade det sig att de höll på att spela in scenen där Lill-Märta är bortsprungen! Det var bara att ta det från början igen!

Katarina Jonasson

Hur Klasatorpet förvandlades till Korpamoen

I april 1968 letade regissör Jan Troell och produktionsschef Bengt Forslund runt både i Ljuder, Algutsboda och Långasjö socknar innan man slutligen fann det ideala torpet till Karl-Oskar och Kristina. Klasatorpet i utkanten av Långasjö kyrkby med sin stenbundna mark och oansenliga torpstuga stämde överens med bilden av det Fattigsverige från 1800-talets mitt som Moberg skildrade i sina romaner om utvandrarerna.

Klasatorpet för ombyggnaden

Familjen Elofsson köper Klasatorpet

Några månader innan, i januari samma år stegade en kyrkans man in till Carl-Eric och Elin Elofsson i arrendatorsbostaden i Långasjö. De blev tillfrågade om de var intresserade av att köpa Klasatorpet strax utanför samhället. Kyrkans man, som hette Gunnar Karlsson, hade hört att Växjö stift hade långt framskridna planer på att riva torpet som började förfalla och detta tyckte han var synd. Carl-Eric som var snickare lovade att rädda torpet och den 30 januari undertecknades köpekontraktet.

Fritidshuset som blev Korpamoen

Den unga barnfamiljen planerade att renovera och inreda torpet till fritidsbostad och hann precis byta till ett nytt tegeltak och städa ur det innan det blev dags för annat.

Elin Elofsson berättar vidare:

Vi fick en förfrågan från SF om vi ville hyra ut torpet till en filminspelning och vi tackade ja.

I och med detta hade också Carl-Erik och hans snickarkompanjon Harald Tobiasson fått ett nytt jobb. Visst var det en genuin och äkta torpmiljö på Klasatorpet, men den skulle bli ännu genuinare och äktare. Snickarduon ”anställdes” av SF och tussades ihop med filmarkitekten P A Lundgren som bestämde hur torpet och miljön omkring skulle förvandlas.

Teckning av PA Lundgren

Hantverkare på torpet

Sommaren och hösten 1968 var det full aktivitet på det lilla torpstället. Carl-Eric och Harald fick börja med att riva ned det

nyss ditlagda tegeltaket som ersattes med ett torvtak.

Brädfodringen revs av och det blottlagda timret målades med grå färg. Skorstenen murades om och inne i köket plockades järnspisen bort. Kvar blev den gamla typen av kökshård för fogtrytor och hängkärl. Den stora kåpan över spisen renoverades och inne i rummet murades rörspisen om för att göras mer tidstrogen. Till murningsarbetet anlätades murarmästare Jan-Assar Gustafsson.

Inne i rummen revs tapeterna ned, elledningar och strömbrytare doldes och takbjälkarna togs fram. Alla inomhusbilder från torpet skulle filmas inne i torpet och det var rätt trångt, så väggen mellan rummet och kammaren plockades ned.

P A Lundgren var med i alla göromål och såg till så att det blev tidstroget och äkta. Han ritade nästan alltid en teckning för att visa hur han hade tänkt sig det hela. P A var en flitig gäst hemma hos familjen Elofsson på Backegårdsvägen, de fikade och diskuterade byggfrågor i tid och otid.

Mycket arbete både ute och inne

Utvändigt fick det grävas djupa hjulspår i vägen upp mot torpet så att den skulle se riktigt använd ut. De små åkerlapparna plöjdes upp så att de var brukade och igång när filmteamet anlände.

Längs med denna väg sattes en äkta smålandsgårdsgård upp, men den såg för ny ut så även den fick målas grå. Elektriker kom och plockade ner luftledningarna och istället lades det kabel i marken.

Uthustaken täcktes med takstickor och ladugården, ja den var riktigt bra som den var, men man lade ett nytt halmtak som genast sprutades med grå färg. Inget fick se nygjort ut!

I slutet av oktober -68 var allt omändringsarbete så gott som klart. Möbler, jordbruksredskap och övrig rekvisita lånades ihop från hembygdsgårdar och privatpersoner i trakten. Engagemanget var stort hos Långasjöborna och det var många bortglömda ting som stått och dammat i uthus och ladugårdar som fick en andra chans i filmtorpet.

Sådärja! Nu väntade Korpamoen bara på att få spela en utav huvudrollerna i filmen om utvandrarerna!

När skådespelarna anlände i början av 1969 möttes de av en komplett torpmiljö anno 1850!

Snickarjobb i "Nya Duvemåla"

Carl-Eric och Harald var även med ner till Krageholm utanför Ystad där scenerna från Ki-Chi-Saga spelades in. Där hjälpte de till att bygga upp de olika husen som skulle vara "Nya Duvemåla". Harald Tobiasson minns att de bodde i det stora timrade huset medan de byggde det lilla. Fast de byggde inte bara hus, utan även en "amerikansk" eka och en "amerikansk" smörkärna slank ur nävarna innan arbetet var slutfört och det var dags att återvända hem. Han tycker att tiden under filminspelningen var både intressant och rolig!

Statistroller

När Carl-Eric och Harald ändå fanns till hands och lätt kunde förvandlas till 1800-tals-män fick de statistroller i filmen. Carl-Erik är med i scenen när fjärdingsman med följe dundrar in till Danjel i Kärragärde och Carl-Eric och Harald med respektive familj var med på filminspelningen i Nöttja kyrka.

Som tack för all hjälp under filminspelningen blev Carl-Erik och Elin speciellt inbjudna till premiären av Utvandrarerna i Emmaboda Folkets Hus.

Efter filminspelningen

Filminspelningen på Klasatorpet avslutades med några kompletteringsscener i början av 1970 nästan ett år efter inspelningsstarten.

Inspektionen av filmen rönt stor uppmärksamhet och de flesta på denna tid hade läst Vilhelm Mobergs böcker och var nyfikna på att se inspelningsplatsen. Carl-Eric och Elin avråddes redan under filminspelningen att efteråt använda Klasatorpet som fritidshus. Ni kommer aldrig att få vara ifred!

En äkta smålandsgårdsgård sätts upp

Först arrenderade Långasjö Hembygdsförening torpet 1970-71 för att kunna visa upp det för alla intresserade. Sedan köpte de Klasatorpet av Carl-Eric och Elin och än idag visar de årligen upp det för tusentals turister, 40 år efter filminspelningen!

Katarina Jonasson

Tack till Elin Elofsson och Harald Tobiasson som berättade om Klasatorpets förvandling. Bilderna är hämtade ur Elins album.

Filminspelning i Nöttja kyrka

...För att göra scenen med Ljudersborna i sin kyrka i mitten av 1800-talet kunde man inte använda Ljuders nuvarande kyrka. Den var för ny, det var en Tegner-kyrka.

Det skulle vara en gammal kyrka och den fann man i Nöttja.

Jonny Elofsson, Mikael Elofsson, Robert Elofsson, Carl-Eric Elofsson, Eddie Axberg, Sven-Olof Bern och "Tidde" Theodor Karlsson

Foto Ove Alström

Folket, som skulle utgöra församlingen, kom dock i huvudsak från Långasjö och skjutsades dit tidsenligt "färdigklädda" i två bussar. Det är ganska långt till Nöttja, som ligger neråt Sunnerbo. När vi åkt en timma ungefär stannade bussarna i ett litet samhälle, för att vi skulle få räta på benen. Där fanns också en kiosk och dit styrde alla kosan för förfriskning och godis.

Men när personalen i kiosken fick se detta sällsamma följe, blev de vettförskrämda och slog igen luckan och sprang sin väg i tron, att det var ett sentida tatarfölje. När de efter en stund fick veta, vilka vi var, fick vi förstås handla, så mycket vi ville.

Ur Arnolds i Lidas berättelser

Långasjöborna på väg till Nöttja kyrka
Bilderna är hämtade ur Elin Elofsson album

Gillet – ett småländskt kalas för skådespelarna, filmteamet och några Långasjöbor

Vilhelm Moberg hade tänkt att han skulle hålla sig borta från filminspelningen av *Utvandrarna*, men beslöt sig ändå för att komma till Långasjö, men av en helt annan anledning...

Brevet från Moberg

I ett brev från den 12 februari 1969 skriver han följande till filmens produktionschef Bengt Forslund:

”Jag tänkte ju komma ner och hälsa på min syster i grannsocknen till Långasjö någon gång i vinter och då planerar jag att ställa till med en riktig gammaldags gillestuga i Långasjö. där SF-gänget håller till. Jag vill visa skådespelarna hur man roade sig för 100 år sen i min hembygd... man roade sig på samma sätt för 40-50 år sen i min barndom och ungdom. Gillestugan kräver dock stora förberedelser. Jag hoppas att gamla Långasjöbor ska hjälpa mig... i värsta fall får jag söka medarbetarna på socknens ålderdomshem.

Kosten: Ostkaka, sötost, äkta småländska isterband, kroppkakor med råreven potatis, kokta med kornmjöl och härsket fläsk. Drycker: Öl och brännvin, hembryggt öl. Carlshamns punsch till kaffet, en halva per kalasdeltagare.

Musiken: Dragspel och fiol, något munspel som ledning, av undertecknad.

Danser: Schottis, polka, hambo, mazurka, gammal vals. Eventuellt soloframträdande av undertecknad utförande engelska filliglattan (dock först framåt morgongryningen)

Orgier i övrigt: Nattfrierier, dvs ett slags urnordisk petting, bedriven av fullt påklädda partners... går man längre krävs äktenskapslöfte i två trovärdiga nämndemäns närvaro.

Ja, det var en kort skiss till program... Men jag kommer inte till Långasjö för att titta på tagningar av filmen... Gud bevara mig för sådant. Jag blev avskräckt på Per Lindbergs tid... utan endast för att ställa till en lekstuga.

Kom bara ihåg en sak: Dagen efter ingen filmning! Kalaset måste såsom orgie betraktad vara av så hög kvalitet, att gästerna dagen därpå icke ska orka något som helst arbete förätta. I annat fall vore ju den misslyckad, hela tillställningen...”

Moberg kom till Långasjö

Moberg kom den 19:e april 1969. Han tittade på dagens inspelningar, som råkade vara avfärden från Korpamoen till Karlshamn, och samma kväll hölls den utlovade festen i Långasjö vandrarhem.

Forsberg berättar i skriften ”Utvandrarna. Nybyggarna”:

”Och Moberg själv var i högform, dansade, spelade munspel, sjöng, berättade historier och läste Fröding till fram på lördagsmorgonen. Så nog minns man den gillestugan... och något arbete utfördes ej heller påföljande dag!”

Långasjöbor på gillet

Förutom ”filmfolket” var det några Långasjöbor förunnat att vara med och uppleva Gillet!

Erna Johansson skriver och berättar målande om Gillet och Mobergs övernattning i Långasjö:

Jag fick vara med på detta Gillet av en ren händelse. Jag och min man Gösta var ute och räfsade i trädgården när det stannade en taxi och Ville Moberg klev ur. Han var ute efter husrum för natten och ville att Gösta skulle hjälpa honom ordna det. Sedan undrade han om vi kunde hjälpa honom med två spelemän för kvällen, det gällde fiol och tvåradigt dragspel.

Vi bad honom stiga in medan vi talades vid. Då fick han se en säng inne i rummet och sade genast: ”Här vill jag bo i natt”. Jag sa att den sängen var livsfarlig att ligga i för att locket kan slå igen, men han brydde sig inte. Han gick ut och hämtade en jättestor resväska och belägrade rummet. Det var då han bjöd mig till Gillet på kvällen i vandrarhemmet. Jag tänkte att jag inte passade bland stjärnorna, men jag kände ju Aina och Arnold Alfredsson från Lida, så jag kan ju sitta hos dem. Gösta kunde inte komma dit förrän senare på kvällen, så jag fick gå dit själv.

Jag öppnade dörren och kollade var Aina och Arnold satt, men jag hann inte dit förrän Ville skrek: ”Du ska sitta här hos mig!”, så det var bara att lyda. Jag hamnade hos Liv Ullman, Max von Sydow, Jan Troell och några till som jag inte vet namnet på. Det var en upplevelse! Liv Ullman och jag satt och pratade mycket om allting, men mest om barn. Hon hade ju lilla Linn som hon hade med sig ibland. Gösta fick vara barnvakt ibland när han var chaufför åt filmteamet i två månader.

Ville ville att jag skulle smaka Carlshamns punschen och han hällde upp ett glas. Jag tänkte att det kan jag ha hela kvällen. Det tog en kvart sedan drack han ur det själv. Så gjorde han hela kvällen. Han kunde inte se något stå i glaset. Själva maten kommer jag inte ihåg så mycket av, men det var äkta småländsk mat.

Sedan började dansen. Det var Ernst Hultén från Lida och Harald Franzén från Häljanäs som spelade. Ville Moberg hade själv tre stycken munspel med sig i fickan, så han spelade några bitar i början. Sedan blev han lite på örat så han frågade mig om jag kunde fortsätta och det gjorde jag. Hade inte spelat på munspel innan, men av någon anledning gick det. Det var kul! Sedan kom Ville och bjöd upp mig till en vals och Max von Sydow undrade om jag kunde dansa hambo. Jag sade att jag kunde. Då måste du lära mig, sa han. Det gick riktigt bra efter två danser! När dansen hade varat i någon timme var Ville försvunnen, ingen visste var han var. Då hade han varit och badat bastu. Han var sedan med mig och Gösta hem. Jag frågade vad han ville ha till frukost innan han skulle resa tillbaka till Stockholm och han svarade endast smörgås och mycket starkt kaffe. Max von Sydow kom och hämtade honom, så han fick också kaffe och smörgås. Kaffet var så starkt så vi kunde ej dricka det, Gösta och jag, men de tyckte det var gott! Innan de åkte bad jag den skriva i gästboken.

Artikeln är sammanställd av Katarina Jonasson

Vilhelm Mobergs brev är hämtat från skriften ”Utvandrarna. Nybyggarna” (utgiven av Svensk Filmindustri i samarbete med Emigrantinstitutet)

Mer om inspelningen!

– Filmfolket var inkvarterat i det nyöppnade vandrарhemmet i Långasjö och på Hotell Linden i Emmaboda.

– Familjen Gunnarsson var fodervärdar åt ”filmoxarna” Per och Pål.

– Flickorna Zarah-Lena och Anna-Carin Alfredsson fick rollen som ”Lill-Märta”. De hade samma roll fast i olika åldrar. Man tog helst syskon, så att de kunde ta över efter varandra i filmens olika åldrar.

– Scenen där Robert ska dränka kattan spelades in vid Harebokvarn. En dykare låg nere i vattnet och drog i säcken så att det skulle se ut som om en katt kämpade för sitt liv inne i säcken.

– Arnolds mor fick rollen som den kloka gumman ”Berta i Idemo”. Den passade henne perfekt, ty ”Berta” var egentligen ingen annan än verklighetens ”Hanna i Idemo”. Hon var känd som ”kloka gumman” vida omkring. Hennes specialite var att bota ”skärvan” eller engelska sjukan.

– Kvarnen i Lida fick agera amerikansk kvarn när Karl-Oskars kvarnfärd i Amerika spelades in.

– Gösta Johansson blev anlitad som privatchaufför åt filmteamet under två månader av inspelningen.

– Filmens stillbildsfotograf Ove Alström träffade en Emmaboda-tös och bosatte sig efter filminspelningen i kommunen.

– I samband med premiären av Utvandrarna i Växjö visade Utvandrarnas Hus en separat utställning av material från filmen. Bilderna hade valts ut av de 11 000 stillbilder som Ove Alström tog under inspelningen.

– Troell gick ej på premiären, han hade redan sett filmen.

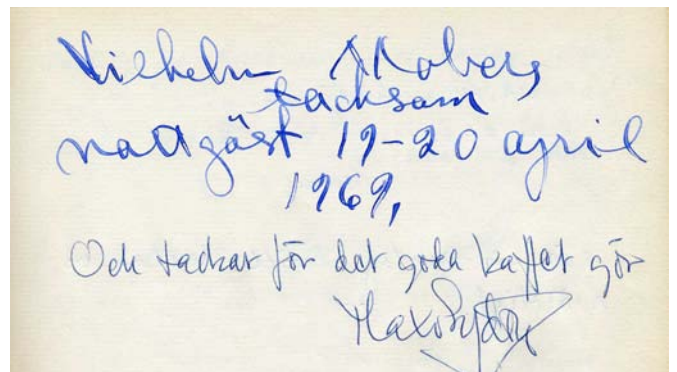
Foto Ove Alström

– Vägen till Karlshamn där alla utvandrarna åker med hästskjutsar spelades in på skogsvägen mellan Koppekulls gård och Råamåla.

Foto ur Arnold Alfredssons samling

– Efter inspelningen arrenderade Arnold och Aina Alfredsson, som spelade med i filmen, Klasatorpet och visade upp den äkta torpmiljön för turister. Första säsongen kom det ca 15 000 besökare!

Träskoposten tackar Inger Stjerna (Alström) för att ha fått tillåtelse att publicera Ove Alströms bilder som han tog i anslutning till filminspelningen i Långasjö.

– Vilhelm Moberg gästade filminspelningen vid Klasatorpet en gång och då övernattade han hos Gösta och Erna Johansson i Strängsmåla Ville och Max tackar för sig i gästboken.

Fakta om inspelningen av Utvandrarna

Filmatiseringen av Utvandrar-romanerna var då det största och dyraste filmprojektet som gjorts i Sverige.

Den preliminära budgeten var satt till 5,2 miljoner kronor, men slutnotan hamnade på ca 7 miljoner kronor. En "normal" film på den tiden kostade ca 1 miljon kronor att göra.

Presskonferens hölls den 29/3 -68 där huvudrollsinnehavarna presenterades.

Inspelningen

Inspelningen startade den 18/2 -69 i Krageholm i Skåne och den 24/2 -69 började inspelningarna vid Klasatorpet.

Ankomsten till Karlshamn för vidare båtferd mot Amerika spelades in i Karlshamn.

Interiörscenerna på briggen Charlotta spelades in i ateljé i filmstaden i Solna och var filmens enda ateljétagningar. Exteriörscenerna från Charlotta spelades in utanför Landsort.

Scenerna från ankomsten till New Yorks hamn spelades in i Köpenhamn och Landskrona. Scenerna från Ki-Chi-Saga spelades in i Krageholm utanför Ystad medan de flesta andra scener från Amerika spelades in i Amerika.

Inspelningarna varade i över 1 år. Det blev 182 inspelningsdagar varav 43 i Amerika. Den 14/1 -70 avblåses inspelningen. Några kompletteringar filmades senare under 1970.

Sammanlagt filmades nästan 15 mil film, väldigt mycket klipptes bort. Klippningsarbetet tog ca 1 år och resultatet i två helaf tonsfilmer på ca 3 timmar vardera "Utvandrarna" och "Nybyggarna".

Filmtruppen bestod av ett 40-tal personer

Regi Jan Troell **Manus** Jan Troell och Bengt Forslund efter Vilhelm Mobergs romaner **Foto & klippning** Jan Troell **B-Fotografer** Rolf Holmqvist och Staffan Liljander **Producent** Svensk Filmindustri **Produktionschef** Bengt Forslund **Produktionsledare** Curt L. Malmsten **Prod. Assistent**er Lotti Ekberg och Suzanne Dansereau (USA) **Rådgivare** Georg Oddner **Arkitekt** P A Lundgren **Scenmästare** Lennart Blomqvist **Kläder** Ulla-Britt Söderlund **Smink** Cecilia Drott, Rose-Marie Ström **Frisyrer** Bengt Ottekil **Rekvisitör** Peter Höimark **Ljudtekniker** Sten Norlen och Eddie Axberg **Musik** Erik Nordgren, Jacob Regnart, Burkhard Waldis **Scripta** Katinka Farago **Perukmakeri** Carl M Lundhs **Elektriker** Georg Engstrand **Passare** Stig Limèr, Pierre Rydberg, Lasse Sandgren **Ljudeffekter** Björn Öberg, Eddie Axberg m fl **Mixing** Berndt Frithiof **Ljussättare** Björn Rydh **Laboratorium** Filmteknik AB **Stillbildsfoto** Ove Alström **Originallängd** i minuter 191 **Åldersgräns** Tillåten från 11 år

Roller

Karl-Oskar Max von Sydow

Kristina Liv Ullman

Robert Eddie Axberg

Arvid Pierre Lindstedt

Danjel Allan Edwall

Ulrika Monica Zetterlund

Jonas Petter Hans Alfredsson

Märta, Karl-Oskars mor Aina Alfredsson

Nils, Karl-Oskars far Svenolof Bern

Prosten Brusander Gustaf Färingborg

Aron på Nybacken Åke Fridell

Kronolänsman Lönnegren Bruno Sörwing

Kyrkvärden Arnold Alfredsson

Inga-Lena, Danjels hustru Ulla Smidje

Elin, Ulrikas dotter Eva-Lena Zetterlund, **Måns Jakob** Bror Englund, **Fina-Kajsa** Agneta Prytz, **Anders Månsson, deras son** Halvar Björk, **Kapten Lorents** Erik Johansson, **1:e styrman** Göran Lundin, **2:e styrman** Peter Höimark, **Landberg** Staffan Liljander, **Pastor Jackson** Tom C Fouts, **Samuel Nöjd** Peter Lindgren, **Pastor Törner** Per Oscarsson, **Petrus Olausson** Oscar Ljung, **Judit, hans hustru** Karin Nordström-Järegård, **Mr Abbot** Larry Clementson, **Mario Vallejos** Georg Anaya, **Fredrik Mattsson** Bengt Ottekil, **Horan** Margita Nyström, **Regementsdoktorn** Ed Carpenter,

Barn Ditte, Lasse och Pelle Martinsson, Annika Nyhammar, Yvonne Oppstedt, Linn Ullman m fl

Statister över 500 st

Premiären av Utvandrarna skedde den 8 mars 1971 samtidigt i Stockholm, Malmö, Göteborg, Växjö, Emmaboda och Skruv. Till premiären i Emmaboda bjöd SF in ca 25 personer från trakterna som var med och hjälpte till under inspelningen.

Redan i juni 1971 var projektet ekonomiskt i hamn och filmen betecknades som den största framgången i svensk films historia. Utvandrarna hade då setts av 700 000 personer och det blev så småningom 1,6 miljoner, TV-visningarna oräknade!

Premiären av Nybyggarna ägde rum i februari 1972 och filmen sågs av 850 000 biobesökare i Sverige.

Nomineringar

Utvandrarna blev Oscarsnominerad som bästa utländska film 1972. Någon Oscar blev det inte, men världsriätten köptes av Warner Brothers som fick Troell till att klippa ner filmen en halvtimme och sedan fick den amerikansk premiär 1973. Nu räknades den som en amerikansk film och detta resulterade i fyra Oscarsnomineringar för "bästa film", "bästa regi", "bästa manus" och "bästa skådespelerska", men det blev ingen utdelning här. Filmen vann ett antal andra priser istället.

I Sverige vann den en Guldbagge för bästa film.

Även Nybyggarna blev Oscarsnominerad som bästa utländska film.

Katarina Jonasson

Uppgifterna är hämtade från Filmfaktablad, Svensk Filmdatabas, programblad, tidningsartiklar mm.

Oxarna som blev filmstjärnor

Jag tänkte igenom vilka personer som var med 1969. Efter 40 år finns det inte många kvar som kan berätta. Filmfolket vände sig redan vid inspelningen till dem som var lite äldre och kunde minnas från sin barndom eller hade hört talas om hur det var förr.

Därför får jag berätta om "min egen inblandning i inspelningen".

Hur familjen Gunnarsson blev fodervärdar åt film-oxarna

En dag kom en man som hette PA Lundgren från SF (Svensk Filmindustri) hem till oss. Han undrade om vi kunde ta hand om två oxar som SF skulle köpa från en gammal man som bodde i Vagnshärad i Sörmland. Oxarna var gamla och väl inkörda och de hette Per och Pål.

Mannen som hade djuren skulle flytta till ålderdomshemmet och kunde inte ha dem kvar. Min far, Gunnar Karlsson, som var pensionär tyckte att det skulle vara roligt att få köra oxar en gång till, som han hade gjort i sin ungdom. Vi lovade att ta hand om djuren.

Vi blev fodervärd åt oxarna och i kontraktet med SF stod det att djuren skulle vara i "körbart skick", vilket innebar att de skulle köras minst en gång i veckan.

Min far plöjde gamla steniga åkrar som inte varit brukade på många år bara för att det var roligt att plöja.

Även jag fick lära mig att plöja och harva med oxarna. En gång ramlade tömmen av från öronen på oxarna men de var så vana att gå i fåran så jag kunde plöja lika bra utan tömmar.

Bilden med oxarna är hämtad ur Elin Elofsson album

Trix vid filminspelningen

Oxarna skulle medverka vid olika tagningar på Klasatorpet med bland annat potatissättning och vid kvarnen i Lida där säckar skulle lämnas till malning.

Vid flera tillfällen fick vi ordna djurtransport till Krageholm vid Ystad där Nya Duvemåla byggdes upp. Där fick vi bryta ny mark och plöja med oxarna.

I vissa scener hade vi inte oxarna med utan vi drog vagnen med Karl-Oskar på för hand. Efteråt körde jag med oxarna och vagnen och så klipptes det hela ihop.

Max von Sydow och oxarna

Foto Ove Alström

Den förskräckliga kvarnfärden

En scen som jag minns väl var när Karl-Oskar hade kommit till Amerika och skulle åka till kvarnen med säd. Han hade då sin lille pojke med sig och de råkade ut för ett förskräckligt oväder. Karl-Oskar fick slakta oxen och stoppa in pojken i magen för att han inte skulle frysa ihjäl medan fadern hämtade hjälp.

Scenen skulle tas i Sjögårdet bakom banken i Långasjö och tagningen skulle gå till på följande vis: Det skulle vara ett fruktansvärt snöoväder och oxen skulle gå fram till en viss plats och då skulle en stor ek blåsa omkull strax framför honom.

Förutsättningarna var att det fanns snö och att det var en tidig morgon med rätt ljus.

PA Lundgren väckte mig den 3/3 klockan tre på natten och då var jag nyss hemkommen från BB i Tingsryd eftersom vi hade fått en son den natten.

I rekvisitan fanns följande på plats. En grävmaskin till att skrapa ihop snö, en hjullastare till att köra fram snö, Vägförvaltningens största snöslunga från Öland, en hydrokopter på 90 hästkrafter som skulle blåsa snö, två stora fläktar som blåste med rökbomber i, ett dieseldrivet kraftverk som alstrade ström, en levande slaktoxe som skulle slaktas och en slaktare från slakteriet, fem man från Ingenjörstrupperna som hade sågat av halva eken och kilat upp den så att den skulle falla framför oxen. I fällskäret apterade de sprängdeg som skulle detonera när oxen kom fram till rätt ställe. Tunna järntrådar var fästa i träden och där satt personer och drog i trådarna så att träden böjde sig nästan till marken. Där fanns också ljudtekniker, kameramän, teknisk personal, stillbildsfotograf, scripta m fl på plats.

Allt var färdigt och när man provkörde blåste man som en vante i stormen. Regissören Jan Troell tyckte det var synd att oxen skulle fara illa i stormen så han kallade på en veterinär som gav oxen en lugnande spruta. Veterinären tog tydligen fel på vikten så oxen lade sig ner och sov. Vi försökte få upp oxen med att slå på honom kallt vatten och putta upp honom men han bara låg där och sov. Alla fick gå hem och så fick vi fortsätta nästa morgon.

Dag två gick det bättre. Tagningen fick inte misslyckas för eken gick inte att resa upp igen. Jag gav Max von Sydow tömmarna och oxen gick snällt fram till en markering. Då tryckte ingenjörerna på laddningen och eken föll framför oxen. Karl-Oskar tog en stor klubba (en attrapp på något hekto) och slog oxen i huvudet. Så bytte vi djur. Slaktstuten, som hade målats med

samma tecken som oxen, leddes till samma plats. Slaktaren tog på sig Karl-Oskars kläder och satte slaktmasken i pannan på stuten. Kameran riktades på benen på djuret som föll ihop. I filmen ser man sedan handen och den stora kniven då magen tas ur och pojken (Martinsson) stoppas in i bukhålan samtidigt som snön yr omkring. Blod, ånga, snö och vrål från oxen blev en mäktig scen.

Filmfolket fick lära sig om gamla tider

Då min far var gammal och kunde mycket om det gamla bondesamhället var filmfolket ofta hos oss och frågade om olika gamla saker t ex om redskap och hur de tillverkades och användes.

En kväll kom Jan Troell och Eddie Axberg (Robert i filmen) hem till oss och jag läste in en del av manuset för att Axberg skulle lyssna på min småländska.

Filminspelning är en evig väntan och under tiden fick man umgås och prata med alla skådespelarna, som var mycket enkla och lätta att prata med.

En rolig tid med många trevliga minnen!

Karl-Gunnar Gunnarsson

Hembygdsstugan i Långasjö

**Kaffeservering med
nybakade våfflor**

Sommaröppet kl. 15.00 - 20.00

Tfn 0471-500 23

Välkomna!

BLI MEDLEM I VILHELM MOBERG-SÄLLSKAPET

Samlingspunkter för alla som stimuleras av ett sällsynt varierat och livskraftigt författarskap

Sällskapet arbetar för att:

- **främja intresset och förståelsen för Vilhelm Moberg och hans författarskap**
- **verka för att Vilhelm Mobergs texter hålls tillgängliga i goda tryckta upplagor**
- **uppmärksamma och stödja forskningen kring Vilhelm Mobergs liv och författarskap, bl.a. genom att ge ut en SKRIFTSERIE.**

Vi är ca 1200 medlemmar i Vilhelm Moberg-sällskapet.
Medlem blir Du genom att sätta in 180 kr för enskild medlem och ytterligare 30 kr för familjemedlem på plusgiro 462 12 42-9.

Som medlem får Du Sällskapets böcker, inbjudan till Sällskapets årsmöte lördagen närmast författarens födelsedag den 20 augusti samt andra av Sällskapets kulturarrangemang.

VILHELM MOBERG-SÄLLSKAPET
BOX 201, 351 04 VÄXJÖ
Tel. 0470-201 20

Artikel från ELVA-posten

Det glömmer jag aldrig

Platsen var Kungl Kronobergs regemente senhösten 1969. En regnig och grå måndageftermiddag befann jag mig på övningsfältet mellan Växjösjön och Vallakanalen. Där är nu en motorled men då var det ett stort rejält dike. Jag var chef för pionjärplutonen, som bestod av 50 man, en ganska stor grupp. Detta berodde på att vi fått en s k brormaterialgrupp, krigsbro 4, ett mekano, som man snabbt kunde broa över vattendrag en 30-40 meter utan mellanstöd.

Denna dystra gråkalla måndag övade jag broslagning med mina pionjärer. Beväringarna var genormvåta, trötta och irriterade. Vi hade övat broslagningen många gånger. Klockan var ca 15.00 på eftermiddagen då regernentschefens bil dök upp på övningsområdet. Då tänkte jag "nu är det inspektion – nu måste vi skärpa oss här –". Men ut kom chauffören. regmnentschefen var inte med. Chauffören överlämnade ett kuvert. Brevet innehöll en order om att jag omedelbart skulle infinna mig hos regernentschefen och anmäla mig hos honom. Jag lämnade över befälet till min ställföreträdande plutonchef och åkte, mycket konfunderad, med bilen tillbaka till regementet.

Vi passerade genom grindarna där vakten paraderade. De trodde att det var regementschefen som satt i bilen och inte en smutsig, genomvåt och något undrande pionjärplutonschef. Jag gick upp i kanslihuset och träffade då regementschefens sekreterare, fru Inga Kronberg. Hon sa:

"Så där kan du väl inte gå in till regementschefen".

Jag svarade att jag inte hade hunnit att byta. Mitt i den meningen hörde jag överste Lennart Lövgren säga:

"Släpp in honom".

Överstens första fråga var:

"Nu undrar du väl vad som har inträffat?" Ja visst, jag var ytterligt konfunderad av två anledningar. Översten hade duat mig, det hade inte hänt tidigare, att en regementschef eller högre officer hade duat en underofficer. Det andra var att jag började fundera över vad jag nu hade gjort för dumheter som hade medfört överstens intresse för min ringa person.

Översten:

"Sätt dig ner så får du höra vad det gäller". Regementschefen hade fått ett samtal från inspelningsteamet kring regissör Jan Troell, som höll på att spela in delar av Vilhelm Mobergs – Utvandarna – i Långasjö.

Vad kunde detta ha med fanjunkare Axelsson att göra?

Jo, ni minns väl den där scenen när Karl Oskar "hade varit till kvarns" och var på väg hem till Ki-Ci-Saga med det första mjölet i sitt nya hemland. Det var snöstorm och han hade sin äldste son Johan med sig på oxkärran. Plötsligt sliter stormen av en jättestor ek och den faller precis framför kärran. Karl-Oskar inser att han inte kan komma förbi eken med kärran och att det är risk för att Johan skall frysa ihjäl medan Karl-Oskar hämtar hjälp. Han offerar sin enda dragare och tar ut inälvorna och lägger pojken i oxens buk och räddade därmed sin son.

Max von Sydow (Karl-Oskar) på väg med ox och kärra.

Inspelningsteamet befann sig i Långasjö. Man hade med hjälp av maskiner kört upp en väg bakom Långasjö kyrka som skulle föreställa vägen i Minnesota. Där skulle denna scen utspela sig. Man hade med ljus och lykta sökt någon, som kunde fälla eken så att det såg ut som en snöstormsfällning och så att den i precis rätt tillfälle föll framför oxen. De hade inte lyckats men de hade fått tips från Gyttoorp om att det skulle finnas en sprängämnesexpert på Kungl Kronobergs regemente. Lennart Lövgren gav mig nu följande order och uppgift:

"Tag med dig så många pionjärer du anser att du behöver, använd de resurser vi har, se till att göra god PR för regementet, åk ut och lös uppgiften. Kom tillbaka och rapportera resultatet".

"Ja, överste".

Lastade nästa dag en 903:a. en s k skynkabil, som vi kallade den. Stoppade in sex pionjärer, väl utvalda och åkte till Långasjö. Vi åkte ner till inspelningsområdet, som var avsprärrat med band. "Filminspelning pågår". När vi kom dit fanns det inte en människa där, var var alla? Det visade sig att de hade lunch och vi blev inbjudna. Pionjärerna lät sig väl smaka, för detta var kalasmat i jämförelse med den vanliga lunchen på I 11:as matsal. Därefter tillade vi på inspelningsplatsen och jag fick min uppgift av regissören, Jan Troell. Han pekade ut den kraftiga eken och sa att

"Din uppgift blir att spränga eken, så att den splittras och faller över vägen precis framför oxkärran med Karl-Oskar och Johan, utan att någon kommer till skada".

"Hur är säkerhetsavstånden? Var är närmsta kamera?" frågar jag oroligt.

"Den närmsta kameramannen finns på 15 meters avstånd".

"15 meter" utropar jag - hur skall jag lösa säkerheten för kameramännen var min första tanke.

"Nästa finns på 20 meter. Vi har tre kameror, en framifrån, en från sidan och en bakifrån svarar Jan Troell.

"Dessutom har vi en snöslunga, som ska se till att det blir snöstorm. Vi har också en hydrokopter. Runt dessa finns det naturligtvis folk som arbetar med att skyffla in snön som vi har samlat. Dessutom har vi folk med rökfacklor. Sedan ska

vi ha folk som sitter och drar med snören fästa i buskarna så att vi får en bild av snöstormen”.

”Är du klar på uppgiften?” frågar Troell. ”Jo visst – när börjar inspelningen?”

”Kan du komma i morgon klockan 10, så sätter vi igång”.

Jag tog mina pionjärer och åkte hem till Kungl Kronobergs regemente. Nu var det nästan kväll. Jag var ju tvungen att göra testförsök för att komma på den rätta metoden. Jag hade egna sprängmedel i ett eget förråd. Jag tog ut det jag trodde jag skulle behöva, med mig pionjärerna och for ner till sundet och letade upp ett träd som såg ungefär likadant ut, som det Troell hade visat. Vi gjorde fällspår med motorsåg och satte en laddning och sprängde trädet. Trädet föll inte alls i den riktning jag hade tänkt mig. Det blev helt okontrollerat. Innan kvällen var slut hade jag sprängt fem träd. Utan att lyckas. Jag kunde inte lösa uppgiften. Nu var det mörkt. Jag sa till pionjärerna att gå hem och sova. Gav order om att de skulle hänga på dörrlåset till matsalen nästa morgon.

”Klockan 07.00 ska ni vara marschfärdiga för att åka ut och göra ytterligare sprängningsförsök”.

Hela natten funderade jag på hur jag skulle lösa uppgiften. Hur fälla trädet i rätt riktning, splittrat som vid en stormfällning, i exakt rätt tidpunkt och utan att skada någon. Jag skulle få endast en chans. Fram på morgonen kände jag att jag kom närmare en lösning. Jag kom på att jag hade haft för kraftigt sprängmedel – sprängdeg. Om jag i stället borrar tre hål, ett i mitten och två på sidorna och använder det långsammare sprängmedlet, nitrolit. Detta prövade vi nästa morgon. Jag tog ut nitrolit, stubiner och sprängpatroner och elektriska tändapparater. Åkte ut till Notteryd och letade upp en stor kraftig björk. Borrade som jag planerat, sågade fällspåret, laddade med nitrolit. Man laddar upp tändapparaten genom att hålla ner en grå platta, sedan trycker man på en röd platta och då sprängs, i det här fallet, björken.

Jag ställde mig ungefär där den kamera skulle vara placerad, som skulle vara närmast, alltså ca 15 meter, och tänkte att antingen dör jag eller så lyckas jag. Så vevade jag upp apparaten. Beväringarna hade tagit skydd långt vid sidan av och frågade:

”Ska fanjunkaren verkligen stå där?”

”Ja, visst”, det fick bära eller brista och vi hade inte mycket tid på oss.

Vevade och tryckte på tändningen – och – den föll precis som jag tänkt mig. Nu blev det full fart. Ilastning i bilen och full fart mot Långasjö.

När jag och mina sex pionjärsoldater anlände till Långasjö var inspelningen i full gång. Det var mycket folk och där fanns damer från orten, vilka hade som uppgift att hålla folket varma med kaffe, som kokats i kittlar över öppen eld. De hade även smörgåsar och bullar att bjuda på.

Där fick vi kontakt med en intendent (namnet har jag tyvärr glömt), en man i 25-30 årsåldern. Mycket energisk och effektiv visade det sig senare.

Det var ideliga avbrott i inspelningen av olika anledningar. Liv

och rörelse på inspelningsplatsen. Scenarbetare, kameramän, skådespelare m fl. Det pågick just då inspelningen av scenen där Karl-Oskar och Johan skall åka hem från kvarnen till det nya hemmet i Ki-Chi-Saga. Intendenten upplyste mig om att det var vår tur att agera, med sprängningen av eken, så som vi har kommit överens om, direkt efter lunchen. Sagt och gjort.

Jag gick och väntade att det skulle bli lunch och därmed lugn och ro på inspelningsplatsen. Jag var ju tvungen att preparera trädet utan att någon såg något. Jag ville vara ensam och ville inte visa hur jag bar mig åt. De skulle bara uppleva att trädet fälldes. När alla hade lämnat platsen borrade jag de tre hålen, laddade med nitrolit, stoppade in sprängpatroner och gjorde ett fällspår med motorsåg. Jag maskerade sedan trädet med vitt maskeringspapper och skyfflade upp snö och satte dit smågranar. Därefter drog jag fram ledningen.

När inspelningen kom igång planerade jag, att när kärrehjulet är mitt för en stubbe, som fanns mitt framför mig, var det dags att trycka på tändapparaten och fälla trädet. En av beväringarna hade jag tagit ut för att hjälpa mig vid tändapparaten. En annan beväring, som var slaktare, fick uppgiften att om trädet föll så olyckligt så att det skadade oxen, skulle han vara beredd med kniven. Tre andra beväringar hade jag instruerat att hålla sig vid sidan av de tre kameramännen och vara beredda att rycka dem i skydd om något gick snett. Kameramännen kunde ju inte se något annat än det man hade i kamerallinsen. Den sjätte beväringen togs i anspråk för att sitta och dra i ett snöre till en gran som skulle röra sig i snöstormen.

Innan vi kunde börja spela in scenen framförde Jan Troell att han ville att jag skulle informera alla om säkerheten. Ett 25-tal personer samlades kring mig, bl a Max von Sydow och pojken, hydrokopterföraren, snöslungföraren, kameramännen m fl.

”Trädet där borta kommer att falla över vägen. Med 99,9% säkerhet kommer det att gå bra men det finns alltid en risk med sådana här sprängningar. Ni får se er om efter var ni kan kasta er i skydd.”

Snöslungföraren: ”Men jag då, jag sitter ju där uppe i min korg”.

”Ja, du får sitta med ena benet utanför så att du kvickt kan hoppa ner i skydd”.

Men han lät fortfarande väldigt orolig. Max von Sydow kom fram till mig och sa:

”Ja, det här är fattigsverige. Om det hade varit i Amerika hade jag haft en stuntman, nu får man ju lösa det hela själv”. Han var mycket sur och irriterad.

”Var tycker du att jag ska ta skydd?”

”Ja, ta pojken och hoppa bakom den där stenen” föreslog jag.

”Är alla klara med sina uppgifter?” frågade jag.

Alla svarade ja men jag kände tydligt hur spänningen och oron hade skruvats upp. Då sa Troell:

”Inta era platser - förbered” och efter en stund: ”AKTION”.

Så kom oxkärran med Karl-Oskar och Johan gnisslande. Precis när jag skulle spränga skrek någon: ”AVBRYT”.

Någon hade som uppgift att se till att alla var historiskt rätt klädda. Han hade upptäckt att pojken hade sina moderna skinnhandskar på sig och inte de s k "mulavantarna" som han skulle haft. Detta avbrott följdes av kaffedrickning. Efter en halvtimme löd orden:

"Inte era positioner - AKTIOON!"

Nu var karran igång igen. Snöslungorna och de som drog i repen som fick träden att svaja var i full gång.

"AVBRYYYT!"

Vad var det nu? Jo, ett huvud hade syns i kameran, en av manarna med repen hade inte kunnat dölja sig. Tjugo minuters avbrott igen för kaffedrickning.

"Inta era positioner -AKTIOON!" ljöd åter. Det blev flera AVBROTT och AKTIOON. Än gick oxen för fort, än smälte snön på oxens rygg. Vit sprayfärg införskaffades och veterinär tillkallades för att ge oxen en lugnande spruta. Då gick han för sakta och måste piskas på.

Efter alla dessa avbrott var spänningen och irritationen påtaglig. Men så var snörök, rökfacklor och stormen i full gång igen. Så kom oxkarran igen. Då sa min beväring helt desperat:

"Ja – jag hittar inte nyckeln till tändapparaten! Jag har tapp-pa-pa-at den". Helvet! Vi kan inte orsaka fler avbrott nu – det börjar bli mörkt, tänkte jag. Vi letade och rafsade bland snö och vissna löv – där – tack och lov – vi hittade den precis innan kärrehjulet var framme vid stubben som jag valt ut som riktmärke. Jag blåste ut snön ur nyckel, satte den på plats och vevade upp tändapparaten till max strömläge och tryckte på utlösningssplattan.

Äntligen – detonation och den stora eken föll precis framför oxen. Splittrad som i ett åsknedslag. Allting stannade av och det blev tyst för en sekund. Sedan bröt jublet lös efter att spänningen släppt och över den lyckade sprängningen. Alla kramade om alla och inte minst mig.

Vad hände sedan? Jo man spände från oxen och denna ersattes med en ko. Kon slaktades med slaktmask och man skar upp kon. Därefter fick Max von Sydow ta ut inälvorna och stoppa in pojken. Det var mycket intressant att följa den fortsatta inspelningen.

Efter att scenen avslutats skulle jag få betalt för min insats. Jag följde med intendenten till världhuset i Långasjö. När vi kom in fick han telefon från Amerika eftersom de skulle flytta.

Jag var imponerad av hans sätt att slå om till engelskan och tala i telefon med Amerika. På den tiden var det mycket ovanligt men idag tillhör det vardagen.

"Vad vill du ha för ersättning?"

Jag var ju ingen affärsman och visste inte ett dugg om vad man kunde begära i arvode för mig och mina mannar. Det var ju kronans bil, kronans sprängmedel osv.

"Mina beväringar ska ha 50 kronor var" drog jag till med och höll andan. Det var ju mycket med tanke på att deras dagspenning på den tiden var bara några kronor.

"Du själv då?" "Jaa – 300 kronor".

"Val – va? Sa han".

Fotograferna väntar på "den stora smällen".

Då tänkte jag – tog jag i för mycket nu? "Ska du verkligen inte ha mer" sa han.

"Nej" sa jag.

Då tog han av sig jacken och under den hade han en väst. Han tog även av sig västen och la ut den på bordet med det röda sidenfodret uppåt. På insidan hade han fickor med dragkedjor. I facken var det sedlar av olika valörer: 10, 50, 100, 1000 kronorssedlar. Sa plockade han fram det jag begärt.

"Varför har du pengarna på det här viset? frågade jag nyfikt.

"Jo – du förstår när man kommer till Amerika måste man ha pengarna närmast livet annars blir man rånad".

Jag delade ut ersättningen till mina beväringar. De var väldigt nöjda. De hade fått en god dagpenning och dagen hade varit både spännande och intressant. Själv rapporterade jag för översten om Kungl Kronobergs regementes delaktighet i filminspelningen av Mobergs, Utvandarna. Överste Lennart Lövgren verkade mycket nöjd med vår insats. Jag blev även inbjuden till landsortspremiären på Röda Kvarn i Växjö. Vårt deltagande i filmen är över på några sekunder. Men ni, som har sett filmen, minns säkert den sekvernsen.

Visst var detta en ovanlig, spännande och oförglömlig tjänstgöringsdag på Kungl Kronobergs regemente en kulen höstdag 1969.

Av Gösta Axelsson
Foto: Författaren

Författaren är fd kapten vid regementet och som sådan en välkänd profil. Han har bland många andra uppdrag arbetat med pionjärplutonernas utbildning.

Artikeln är hämtad från Elvaposten (år 2000) som är Kungl Kronobergs Regementes kamratförenings tidning.

Ett vinnande recept, sedan mer än 100 år.

I mer än 100 år har vi drivit bank med samma grundidé: Att finnas nära våra kunder och erbjuda bra villkor. "Välkommen" och personlig service är självklara honnörsord för oss.

Det är med bank som med mammas köttbullar – grunden till ett vinnande recept ändrar vi inte på. Men vi ska krydda det lite till. Därför går sex sparbanker samman och bildar Sparbanken Eken under våren 2008. Lika smakfull, men med större resurser.

Vi känner ödmjuk tacksamhet för alla kunder som visar oss förtroende. Och vi blir varma i hjärtat när ni rekommenderar oss till vänner och bekanta.

Till dig som ännu inte smakat vårt vinnande recept: Kontakta oss gärna.

Välkommen in!

Sparbanken Eken

värdefull

På Södra Timbers sågverk i Långasjö sågar och hyvlar vi konstruktionsvirke och byggprodukter som används till allt från takstolar och golvbjälklag till reglar och ytterpanel. Trä är ett både vackert och klimatsmart material!

Södra skapar värde ur skogen.

www.sodra.com

Galleri Garvaregården

Konst och hantverk i gammal garverimiljö

Öppettider:
Tor – sön kl 13 – 18
9 maj – 13 sept

Kyrkvägen 26
361 95 Långasjö

0471-50 075 070-317 57 44
E-post: info@garvaregarden.com
www.garvaregarden.com

Träskoposten

Särtryck 2009

Ägare

Långasjö Sockenråd

Utgivare av särtryck 2009

Långasjö Sockens Hembygdsförening

Ansvarig utgivare för särtryck 2009

Stig Hermansson

e-post: info@langasjo-hembygdsforening.se

www.langasjo-hembygdsforening.se

Redaktör

Jan-Erik Fransson

e-post: jan-erik@traskoposten.se

www.traskoposten.se

Tryck

Printfabriken, Karlskrona

Upplaga

2 000 ex.

Långasjökrysset tema Filminspelningen av Utvandrarerna

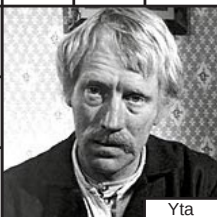
Det är trevligt att ännu en gång kunna presentera ett korsord specialgjort för Träskoposten.

Det är Dan Bard, Långasjö, som även denna gång har bidragit till korsordet .

Redaktionen framför härmed ett stort och varmt tack för bidraget.

Den rätta lösningen på korsordet finns vid Klasatorpets entré.

Du kan också hitta den på Träskopostens hemsida, www.traskoposten.se under fliken korsord.

[illegible]